

УДК 342.12

В. Р. Остропілець
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри адміністративного,
кримінального права та процесу
Міжнародного університету бізнесу і права

ПРИНЦИПИ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ МВС УКРАЇНИ З ІНШИМИ ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ

Поняття «принцип» широко використовується і в юридичній науці. При цьому це поняття може вживатися як самостійно, так і в словосполученні з іншими поняттями, як-то принципи права, принципи діяльності. У нашому випадку мова йде про принципи взаємодії.

Питання принципів взаємодії правоохоронних органів у свій час торкалися в своїх дослідженнях такі видані вчені, як Ю.П. Битяк, О.М. Бандурка, В.М. Гаращук, О.В. Дьяченко, В.К. Колпаков, О.В. Кузьменко, В.В. Ковальов, В.Я. Малиновський, Ю.С. Шемшученко та інші. Метою статті є визначення поняття та особливостей принципів взаємодії органів досудового розслідування МВС України з іншими правоохоронними органами. Актуальність статті обумовлена комплексними змінами, що відбуваються у процесі реформування правоохоронної системи України.

У самостійному вжитку принципи в юридичній енциклопедичній літературі трактуються, по-перше, як основні засади, вихідні ідеї, що характеризуються універсальністю, загальною значущістю, вищою імперативністю і відображають суттєві положення теорії, вчення, науки, системи внутрішнього та міжнародного права, політичної, державної чи громадської організації, а по-друге, як внутрішнє переконання людини, що визначає її ставлення до дійсності, суспільних ідей і діяльності [1, с. 110–111].

У дослідженні висвітлюються адміністративно-правові аспекти забезпечення взаємодії органів досудового розслідування МВС України з іншими правоохоронними органами. Тому очевидним є той факт, що окреслена діяльність підпадає під вплив принципів адміністративного права. Ряд учених по-різному їх трактують і вкладають у них різний зміст. Тож розглянемо позиції окремих науковців із цього приводу.

В.К. Колпаков і О.В. Кузьменко стверджують, що принципи адміністративного права є позитивними закономірностями, пізнаними наукою та практикою, закріпленими у правових нормах, або узагальненням чинних у державі юридичних правил [2, с. 18]. Автори підручника «Адміністративне право України» за загальною редакцією професора Ю.П. Битяка вважають, що принципи відображають особливості й тенденції формування та функціонування адміністративного законодав-

ства України і його норм. У зв'язку з цими ними запропоновано розуміти принципи адміністративного права як вихідні, об'єктивно зумовлені основоположні засади, відповідно до яких формується й функціонує система та зміст цієї галузі права [3, с. 29]. Аналіз наведених позицій стосовно трактування принципів адміністративного права показує, що всі наведені визначення різняться за зовнішньою формою, за способом передачі суті цієї категорії. А от зміст у них є подібним і зводиться до того, що принципи адміністративного права – це, насамперед, ті засади, котрі формують та забезпечують функціонування системи адміністративного права, таким чином забезпечуючи захист основних прав і свобод людей і громадян.

Основна діяльність органів досудового розслідування МВС України полягає у здійсненні кримінального провадження. Відповідно, взаємодія цих органів з іншими правоохоронними органами націлена на забезпечення цієї діяльності. Це означає, що принципи названої взаємодії повинні забезпечувати не тільки її реалізацію, а й створювати можливості для ефективного провадження досудового розслідування спільними зусиллями органів досудового розслідування МВС України й інших правоохоронних органів. Разом із тим діяльність органів досудового розслідування, на наш погляд, є різновидом державного управління. А значить, взаємодія органів досудового розслідування МВС України з іншими правоохоронними органами також є одним із видів державного управління. Тому поряд із принципами адміністративного права названі органи під час взаємодії в своїй діяльності повинні керуватися й принципами державного управління. Останні є досить динамічними за своїм змістом і формою. Вони формуються людьми у зв'язку з конкретними політичними, соціально-економічними і культурними умовами, відображаючи ступінь творчого використання закономірностей державного управління [4, с. 47].

Стосовно принципів взаємодії, то тут теж паує велике різноманіття підходів до визначення їх поняття. Зокрема, Ю.І. Пивовар, досліджуючи засади взаємодії міліції і органів фінансового контролю, під принципами взаємодії міліції та органів фінансового контролю пропонує розуміти систему відправних положень, які відбивають об'єктивні

закономірності розвитку відносин у сфері фінансового контролю на сучасному етапі існування суспільства і визначають сутність спільної узгодженої діяльності між суб'єктами, що взаємодіють із метою виконання покладених на них загальних та окремих завдань, закріплені в нормативних актах та покладені в основу організації та здійснення механізму взаємодії [5, с. 41]. В.В. Ковальов визначає принципи через призму взаємодії слідчого зі співробітниками експертної служби. Вони, на його думку, є заснованими на пізнаних закономірностях спільної узгодженої діяльності з розкриття злочину, головних, керівних вимог, дотримання яких сприяє підвищенню результативності такої роботи і досягненню завдань кримінального судочинства [6, с. 39]. Наведені підходи до трактування взаємодії характеризуються термінологічною загроможденістю та змістовним перевантаженням, що значно ускладнює їх сприйняття.

Л.О. Феценко справедливо стверджує, що принципи взаємодії формуються у свідомості людей на основі пізнання закономірностей і досвіду практичної, спільної, узгодженої діяльності, і реалізуються шляхом їх вольових зусиль. При цьому вчена визначає принципи взаємодії органів внутрішніх справ із Державною податковою службою, як основоположні засади, що відображають об'єктивні закономірності спільної узгодженої діяльності цих органів, закріплені в нормативних актах та покладені в основу організації та здійснення механізму взаємодії [7, с. 81].

Усе вищезазначене дозволяє стверджувати, що принципи взаємодії органів досудового розслідування МВС України з іншими правоохоронними органами є важливими і значимими вихідними положеннями, на яких повинна базуватися вказана взаємодія. Адже вони є тим поживним підґрунтям, яке забезпечує практичну реалізацію взаємодії названих органів і допомагає в регулюванні суспільних відносин у цій галузі. Тому під принципами взаємодії органів досудового розслідування МВС України з іншими правоохоронними органами пропонуємо розуміти керівні начала, на яких базується спільна узгоджена цілеспрямована діяльність зазначених органів та які визначають основні напрями, форми й методи такої взаємодії.

Наступним, не менш важливим науковим завданням є виділення видів принципів взаємодії органів досудового розслідування МВС України з іншими правоохоронними органами та з'ясування їх змісту.

Як приклад, на рівні нормативно-правового забезпечення взаємодії органів досудового розслідування МВС України з іншими правоохоронними органами принципи такої діяльності наводяться єдиним переліком, без будь-якого групування. Зокрема, в Інструкції з організацію взаємодії орга-

нів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами внутрішніх справ у попередженні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень, затвердженій наказом Міністерства внутрішніх справ України від 14.08.2012 № 700, виділені основні принципи такої взаємодії:

- відповідальність слідчого за швидке, повне та неупереджене розслідування кримінальних правопорушень, його самостійність у процесуальній діяльності, втручання в яку осіб, що не мають на те законних повноважень, забороняється;

- активне використання методик, наукових і технічних досягнень у попередженні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень;

- оптимальне використання наявних можливостей слідчих і оперативних підрозділів у попередженні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень;

- дотримання загальних засад кримінального провадження;

- забезпечення нерозголошення даних досудового розслідування [8].

В Інструкції про взаємодію правоохоронних органів у сфері боротьби з організованою злочинністю, затвердженій спільним наказом Міністерства внутрішніх справ України та Центрального управління Служби безпеки України від 10.06.2011 № 317/235, наводиться децю інший перелік принципів взаємодії. А саме – законність, системність, плановість, розподіл компетенції [9].

Систематизація принципів відбувається за різними підставами. Однак мета такої систематизації залишається спільною – упорядкувати вихідні начала діяльності органів досудового розслідування МВС України й інших правоохоронних органів у частині забезпечення належного планування, організації та реалізації взаємодії між ними. Причому ці принципи повинні безпосередньо стосуватися зазначеної діяльності та відображати її специфіку.

Найбільш розповсюдженим і усталеним є поділ принципів на дві групи: загальні та спеціальні. Перша група носить загальний, спільний характер, оскільки ці принципи є характерними для державного управління в цілому, для діяльності з провадження досудового розслідування кримінальних правопорушень, у той час, як друга група стосується безпосередньо особливостей організації взаємодії між органами досудового розслідування МВС України й іншими правоохоронними органами. Різні вчені по-різному визначають їх зміст.

Ми розділяємо позицію вчених про доцільність виділення двох груп принципів взаємодії органів досудового розслідування МВС України з іншими правоохоронними органами – загальних і спеціальних. До загальних принципів пропонуємо відносити законність, принципи системності, об'єктивності, відповідності, наукової обґрунтованості

й ефективності, а до спеціальних – розподілу компетенції, нормативності діяльності, оперативної самостійності та відповідальності за прийняті рішення.

Наведений перелік принципів не є вичерпним. Він може доповнюватися або іншим чином змінюватися під час наукового дослідження сфери взаємодії органів досудового розслідування МВС України з іншими правоохоронними органами. Адже результати представленої дослідження не претендують на абсолютну істинність.

Наведемо коротку характеристику названих вище принципів. Звичайно, такий розгляд розпочнемо з висвітлення змісту принципів першої групи – загальних принципів взаємодії органів досудового розслідування МВС України з іншими правоохоронними органами.

Принцип законності означає, що об'єднання зусиль органів досудового розслідування МВС України та інших правоохоронних органів, як і їх діяльність, повинні виконуватися з суворим і неухильним додержанням закону та на його виконання.

Принцип системності означає, що діяльність органів досудового розслідування МВС України й інших правоохоронних органів у рамках взаємодії повинна бути впорядкованою, узгодженою. Вказані органи повинні діяти як єдине ціле, як єдиний організм. Взаємодія повинна характеризуватися функціональною єдністю суб'єктів взаємодії, виявляти й усувати всі перешкоди на шляху до мети, яка полягає в забезпеченні ефективного кримінального провадження шляхом його оптимізації. Взаємодіючі суб'єкти повинні вирішувати всі існуючі суперечки між ними заради досягнення спільності дій під час провадження досудового розслідування кримінальних правопорушень.

Принцип об'єктивності взаємодії органів досудового розслідування з іншими правоохоронними органами полягає в існуванні об'єктивної необхідності в такій співпраці. Тобто, це не повинен бути засіб перестрашування чи перекидання своїх обов'язків на інші органи (служби, підрозділи тощо). Необхідність взаємодіяти повинна бути продиктована реальними факторами, які ускладнюють або унеможливають самостійне виконання вказаними органами своїх професійних повноважень.

Принцип відповідності взаємодії органів досудового розслідування МВС України з іншими правоохоронними органами тісно пов'язаний із принципом системності. Він полягає в тому, щоб взаємодіючі суб'єкти діяли впорядковано, спільно заради досягнення спільної мети. Однак така діяльність не повинна мати протиріччя їх повноваженням. Взаємодія, навпаки, повинна бути організованою таким чином, щоб можливості суб'єктів взаємодії були об'єднані в один меха-

нізм і взаємодоповнювали одна одну заради множення результату. Як результат, отримуємо «органічно відповідний стан» системи та методів взаємодії органів досудового розслідування МВС України з іншими правоохоронними органами [10, с. 42].

Принцип наукової обґрунтованості означає, що під час взаємодії органів досудового розслідування МВС України з іншими правоохоронними органами вказаними органами повинні використовуватися виключно науково підтримані та апробовані методи, засоби та прийоми. Вказані органи повинні прагнути оперувати новітніми досягненнями науки під час виконання своїх професійних обов'язків.

Принцип ефективності або, як його ще називають, оптимальності полягає в досягненні поставленої мети в найкоротші строки з найменшими затратами та силами. Якість же результату взаємодії не повинна від цього страждати. Тобто, мова йде про оптимізацію діяльності з провадження досудового розслідування кримінальних правопорушень у рамках взаємодії органів досудового розслідування МВС України з іншими правоохоронними органами.

Група спеціальних принципів взаємодії органів досудового розслідування МВС України з іншими правоохоронними органами в основному направлена на раціоналізацію цієї діяльності. Так, принцип розподілу компетенції означає, що взаємодіючі сторони повинні виконувати свої завдання кожен окремо у відповідності до своєї компетенції. Тому, плануючи розслідування конкретного кримінального правопорушення, специфіка повноважень та матеріально-технічного забезпечення кожного із суб'єктів взаємодії повинні враховуватися під час визначення конкретних проміжних (тактичних) завдань і засобів їх вирішення, розподілу обов'язків між взаємодіючими сторонами. З цим принципом у тісному зв'язку перебуває принцип оперативної самостійності. Адже кожен орган (як орган досудового розслідування МВС України, так і інший правоохоронний орган) вправі самостійно вирішувати питання стосовно того, які засоби та методи краще застосувати для ефективного виконання покладених на нього функцій. І ніхто не вправі вмішуватися в цю діяльність, адже взаємодія полягає у виділенні основних напрямів і форм співпраці. А от конкретні методи реалізації такої співпраці обирають виконавці самостійно у відповідності до норм закону та своїх повноважень. Причому органи внутрішніх справ МВС України й інші правоохоронні органи під час вибору методів виконання покладених на них обов'язків керуються положеннями нормативних актів. Останнє означає, що їх діяльність здійснюється у відповідності до принципу нормативності взаємодії.

Принцип відповідальності за прийняті рішення означає, що в разі протиправних діянь винні особи понесуть адекватну їм юридичну відповідальність.

Отже, підсумовуючи все вищезазначене, можна стверджувати, що взаємодія органів досудового розслідування МВС України з іншими правоохоронними органами базується на основоположних засадах, котрі визначають основні напрями, форми й методи такої взаємодії. До того ж, на таких керівних началах базується спільна узгоджена цілеспрямована діяльність зазначених органів. Ці начала прийнято іменувати принципами взаємодії органів досудового розслідування МВС України з іншими правоохоронними органами. Останні пропонується виділяти в дві групи – загальні та спеціальні принципи. До загальних принципів відносимо законність, принципи системності, об'єктивності, відповідності, наукової обґрунтованості й ефективності, а до спеціальних – розподілу компетенції, нормативної діяльності, оперативної самостійності та відповідальності за прийняті рішення.

Література

1. Юридична енциклопедія : В 6 т. / Редкол. : Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. – К. : «Укр. енцикл.», 1998. – Т. 5 : П – С. – 2003. – 736 с.
2. Колпаков В.К. Адміністративне право України : [підручник] / В. К. Колпаков, О.В. Кузьменко. – К. : Юрінком Інтер, 2003. – 544 с.
3. Адміністративне право України : [підручник] / Ю.П. Битяк, В.М. Гаращук, О.В. Дьяченко та ін.; За заг. ред. Ю.П. Битяка. – К. : Юрінком Інтер, 2007. – 544 с.
4. Малиновський В.Я. Державне управління : [навчальний посібник] / В. Я. Малиновський – Луцьк : Ред.-вид. відд. «Вежа» Вол. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2000. – 558 с.
5. Пивовар Ю.І. Організаційно-правові засади взаємодії міліції і органів фінансового контролю : дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.07 / Пивовар Ю.І. – Київ, 2008. – 267 с.
6. Ковальов В.В. Взаємодія слідчого з працівниками експертної служби МВС України : дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.09 / В.В. Ковальов. – Київ, 2007. – 228 с.
7. Феценко Л.О. Взаємодія органів внутрішніх справ з державною податковою службою у здійсненні правоохоронної діяльності : дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.07 / Л.О. Феценко – Київ, 2007. – 217 с.
8. Про організацію взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами

внутрішніх справ у попередженні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 14.08.2012 № 700. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://document.ua/pro-organizaciyu-vzajemodiyi-organiv-dosudovogo-rozsliduvannj-doc119907.html>.

9. Про затвердження Інструкції про взаємодію правоохоронних органів у сфері боротьби з організованою злочинністю : наказ Міністерства внутрішніх справ України та Центрального управління Служби безпеки України від 10.06.2011 № 317/235 // Офіційний вісник України. – 2011. – № 53. – Стор. 227. – Стаття 2139. – Код акту 57489/2011.

10. Адміністративне право України. Загальна частина. Академічний курс : [підруч.] / за заг. ред. академіка НАПрН України О.М. Бандурки. – Х. : Золота миля, 2011. – 584 с.

Анотація

Остропілець В. Р. Принципи взаємодії органів досудового розслідування МВС України з іншими правоохоронними органами. – Стаття.

Стаття присвячена питанням визначення принципів взаємодії органів досудового розслідування МВС України з іншими правоохоронними органами. У статті також розглянуто особливості принципів, пов'язаних із взаємодією у правоохоронній сфері та їх класифікацію.

Ключові слова: форми, взаємодія, досудове розслідування, правоохоронні органи, державне управління.

Аннотация

Остропилец В. Г. Принципы взаимодействия органов предварительного расследования МВД Украины с другими правоохранительными органами. – Статья.

Статья посвящена вопросам определения принципов взаимодействия органов досудебного расследования МВД Украины с другими правоохранительными органами. В статье также рассмотрены особенности принципов, связанных с взаимодействием у правоохранительной сфере и их классификация.

Ключевые слова: формы, взаимодействие, досудебное расследование, правоохранительные органы, государственное управление.

Summary

Ostropilets V. R. The principles of interaction of preliminary investigation MIA of Ukraine with other law enforcement agencies. – Article.

This article is devoted to definition principles of interaction of pre-trial investigation of MIA of Ukraine with other law enforcement agencies. The article also describes features of principles associated with interaction in law enforcement sphere and their classification.

Key words: forms, interaction, pre-trial investigation, law enforcement, public administration.